

Gorazd Humar

Predsednik Društva TIGR Primorske

in predsedujoči v KoDVOS za leto 2025

Semič, 5. april 2025

Glavni zbor ZVVS-Zveze veteranov vojne za Slovenijo

govor

Spoštovani,

spoštovani general Ladislav Lipič, predsednik Zveze veteranov vojne za Slovenijo, spoštovane veteranke in spoštovani veterani, dragi gostje, pozdravljeni praporščaki.

Zelo sem počaščen, da mi je bil dan mandat, da na današnji slovesnosti lahko povem nekaj besed. Nekaj misli bi rad nanizal najprej kot predsednik Društva TIGR Primorske, društva, ki neguje spomin na prvo organizirano protifašistično gibanje v Evropi in ki je pred skoraj sto leti leta 1927 nastalo na Nanosu kot oblika odpora proti raznarodovalni politiki fašistične Italije. In drugo, nekaj misli bi rad povedal kot v letu 2025 predsedujoči Koordinaciji domovinskih in veteranskih organizacij Slovenije imenovani tudi KoDVOS, ki je lani obeležila 30 let svojega uspešnega delovanja. Deset zvez, združenj in društev nas je v tej organizaciji s skupnim številom članstva, ki se giblje okoli številke 100.000.

Najprej pa bi rad povedal to: v KoDVOS-u smo pisani po strukturi, vendar enotni po izhodiščih in vsi zavezani k spoštovanju spomina na pomembne zgodovinske dogodke, ki so spreminjali in preoblikovali našo domovino Slovenijo v to, kar imamo danes, neodvisno, samostojno in svobodno državo Republiko Slovenijo. Ker pa danes stojim pred zborom še živih protagonistov, udeležencev in tvorcev odločilnih dogodkov leta 1991 in tudi časa neposredno pred tem letom, sem na to posebej ponosen in se zato vašemu zboru priklanam z vsem dolžnim spoštovanjem.

To je drugače, kot je recimo v našem Društvu TIGR Primorske, ki smo zadnjega tigrovca starega nekaj čez 100 let z vsemi častmi pokopali pred tremi leti in v našem društvu torej ni več veteranov oz. neposrednih udeležencev tigrovskega

boja. Tukaj ste zbrani tisti, ki ste akterji dogodkov, ki so pomembno prispevali k spremembi statusa ozemlja, na katerem živimo današnji državljani Republike Slovenije. Iz tega zornega kota tudi moja zahvala in moje spoštovanje za vaš prispevek pri tem državotvornem dejanju.

Danes lahko z neko zgodovinsko distanco in v luči dogajanja predvsem vojne v Ukrajini damo tudi drugačne ali vsaj dopolnjene ocene dogodkov, ki so se zgodili leta 1991. Poudaril bi predvsem to in to se mi zdi izjemno, poudarjam izjemno pomembno – cilj je bil takrat dosežen brez kakršnekoli tuje pomoči ali posredovanjem tuje vojaške sile in še preden se je Evropa v celoti sploh zavedela in spoznala kaj se pri nas dogaja, so bili ključni dogodki že izvedeni. Nesposobnost pravega reagiranja, celo mižanje Evrope, se je žal v najbolj tragični obliki zgodila prav v Srebrenici. Te ugotovitve so dodatno potrdilo, da je bilo edino prav, da smo Slovenci znali svojo usodo prijeti sami v svoje roke in o njej smo uspešno in učinkovito in pravočasno odločili. In ob tem nismo nikomur v Evropi in ne v svetu ničesar dolžni ne v političnem in ne v ekonomskem pogledu. Tudi dragocenih zemljin ali rudnin nam ni treba nikomur dolgovati, kot se je to nedavno zgodilo dobro veste kje. In prav pri pojmovanju pomena neodvisnosti od drugih sil ali držav pri kreiranju slovenske državnosti bi vseeno potegnil neko podobno zgodovinsko paralelo iz maja meseca leta 1945, ko so slovenske partizanske brigade osvobodile naše glavno mesto Ljubljana, pa tudi Slovenijo brez tuje pomoči. Takega privilegija niso imele niti velike evropske prestolnice kot so Pariz, Rim, Berlin, Dunaj in še in še bi jih lahko našteval.

Vedeti je torej treba, da smo si v usodnih trenutkih svojo usodo določali le sami in prav zato lahko še dosti bolj ponosno in samozavestno z dvignjeno glavo nastopamo pred drugimi narodi. To govorim tudi zato, ker smo prav Primorci leta 1920 s postavitvijo krivične rapalske meje med kraljevinama Italijo in SHS ostali na drugi strani državne meje kot matični del slovenskega življa. Zavezniki v antanti so s tajnim londonskim sporazumom leta 1915 Italiji v zahvalo za pristop k njej darovali Primorsko, Istro in Dalmacijo. Primorski Slovenci so bili takrat potisnjeni v vlogo kmetov na šahovnici in le nekaj let kasneje se je zgodil upor, pri katerem je protifašistično gibanje TIGR odigralo najpomembnejšo vlogo.

Še nekaj bi tu dodal – vsi primorski tigrovci in vsi primorski partizani so bili takrat italijanski državljani in so svoj boj bili znotraj veljavnih meja Kraljevine Italije. Bili so, čeprav Slovenci, italijanski borci proti fašizmu, a jim italijanska država nikakor ne priznava tega statusa. Ravno obratno - bazoviški junaki ustreljeni leta 1930 na podlagi sodb 1. tržaškega procesa so uradno v Italiji še vedno tretirani kot teroristi in ne kot protifašisti. Uradna italijanska zgodovina ne pozna Slovencev kot borcev proti fašizmu. V Italiji bodo 25. aprila praznovali

dan zmage proti nacifašizmu in omenjali bodo predvsem tiste, ki so se proti nacifašizmu borili šele po 8. septembru 1943, ko je kapituliral italijanski fašizem. To omenjam samo zato, da lahko bolj poudarim pomembnost nastanka sedanje slovenske države na osnovi delovanja nas samih in brez tujih vplivov. In to je zato velika in nesporna kvaliteta geneze naše državnosti in naše sedanje države.

Druga pomembna karakteristika dogodkov iz leta 1991 je tudi ta, da je v ključnih odločitvah tistega časa zmagoval razum nad željami nekaterih po odkritem napadu na nasprotnika z vojaškim delovanjem, na nasprotnika, ki je bil dosti bolje oborožen, predvsem pa je imel diametralno nasprotno politično doktrino za izhodišče svojega delovanja. S takim načinom se je bilo mogoče izogniti številnim nepotrebnim žrtvam, vprašljiv pa bi bil končni učinek takega delovanja. Mislim, da dobro veste o čem govorim.

In kot tretje bi rad izpostavil morda preveč površno vedenje v javnosti o celotnem osamosvojitvenem procesu, ki spominsko ne sme biti zreduciran samo na dogodke med tistimi 10 kritičnimi dnevi junija 1991. Res je, da je to 10 dnevno obdobje bilo z vojaškega stališča najtežje in najbolj kritično, spremljano tudi z žrtvami, a pomembno je tudi obdobje pred temi dnevi in tudi kasneje. Spomnimo se samo napovedanega zborovanja v Ljubljani s prihodi vlakov iz Srbije in še in še bi lahko našteval podobne situacije, ki so dale slutiti, da se bo nekaj zgodilo. In se je potem tudi zgodilo. Zakaj to govorim? To govorim zato, ker je treba v luči zgodovinske stroke vsa ta dogajanja zajeti kot niz posameznih dogodkov, sicer različnih po intenzivnosti, a vsi so vodili k istemu cilju, ki je bil na srečo dosežen. Verjamem, da je zgodovinska stroka to v največji meri že storila, a zagotovo bo marsikaj iz tega obdobja še prišlo na plano in dopolnilo sliko dogodkov okoli leta 1991.

Zgodovina naj bi bila dobra učiteljica, pa ni tako kot bi si lahko predstavljali. Nove generacije očitno pozabljajo, kaj se je v Evropi še ne tako zelo dolgo nazaj dogajalo. Fašizem in nacizem v posodobljenih preoblekah ne tako daleč od nas spet dvigujeta glave, skrita sta spretno za populizmom nekaterih politikov in tudi dvigovanje iztegnjene desnice ni več tako redek in osamljen pojav. Prav zato je negovanje vrednot osamosvojitvene vojne kot jih izvaja vaša zveza izjemno pomembno. To velja tudi za vrednote, ki jih neguje celoten KoDVOŠ. Danes so sicer večkrat dogodki iz polpretekle zgodovine še vedno predmet političnih interpretacij in je spomin nanje še vedno prepleten z različnimi ideološkimi pogledi. Vse to bo čas prej ali slej odnesel in vrednote za katere se vsi zavzemamo bodo postopno postale brezčasne in imune na dnevno politična preigravanja.

Zgodovinski spomin Slovencev bo tudi čez nekaj stoletij zagotovo priznaval dogodke iz leta 1991 kot zgodovinsko prelomne in jih bo zagotovo še vedno uvrščal v niz dogodkov, ki so postopno skozi stoletja in spremljani s samoohranitveno težnjo slovenskega naroda tvorili kamenčke, pa tudi cele kamne mozaika slovenske državnosti. Naj jih omenim samo nekaj: kmečki upori, več jih je bilo, protestantizem s Primožem Trubarjem na čelu, slovenski tabori v 19. stoletju, boj Slovencev za slovensko ozemlje na soški fronti v 1. svetovni vojni, pa čeprav v oblekah avstroogrske vojske, in takoj zatem Maistrov boj za Štajersko, priključitev Prekmurja, boj tigrovcev kot tudi primorskih duhovnikov za slovenstvo in za slovensko besedo v času fašizma, zmagoviti narodnoosvobodilni boj med leti 1941 in 1945 s priključitvijo Primorske in prav tako zmagoviti dogodki iz leta 1991, ki so bili krona vseh zgodovinskih tendenc slovenskega naroda.

In kar se mi zdi najpomembnejše – vsi navedeni prelomni zgodovinski dogodki so nosilci istega DNK-ja, ki ga očitno ima slovenski narod, majhen po številu, a velik po srcu. Ta DNK se je v vsakem zgodovinskem obdobju dopolnjeval, je sublimiral v vedno nove oblike, v bistvu pa ni spremenil svojih osnovnih in genskih karakteristik združenih v eno samo besedo in ta je **upor, upor**.

Vse to so bili gradniki tega kar danes končno imamo in kar imenujemo slovenska država.

In v čast mi je, da ta ponos danes delim z vami.